

Peker DNAs politikk ut over velferdsstaten?

Taler

Reiulf Steen

- 1 Trygve Bratteli karakteriserte i et foredrag for over ett år siden vår tid som slutten på slitets historie. Armoden, fattigdommen og håpløsheten for de store folkegrupper er det mest framtrædende kjennetegn ved fortidens samfunnsformer. Den enkelte fikk klare seg som best han kunne under mottoet
- 5 «svøm eller synk».

Den faglige og politiske arbeiderbevegelse har etter hvert vunnet fram med det syn at samfunnet - fellesskapet - har ansvaret for den enkeltes livskår og følgelig også ansvar for hvordan godene fordeles. Det følger av dette at det er meg

10 fremmed å slutte meg til den totale kritikk av velferdsstaten som ofte uttales - og det fra de mest forskjellige politiske hold. 1930-, 40- og 50-årenes store sosiale og økonomiske reformer bygde på den tids forutsetninger, og i valg etter valg ble det bekreftet at arbeiderregjeringenes politikk hadde bred oppslutning.

- 15 Det har etter mitt syn bare i begrenset forstand teoretisk interesse å diskutere hva som burde vært gjort annerledes. Det viktigste er at på den tid det var aktuelt, var det ingen sosial eller politisk kraft som maktet å representere noe samlende alternativ til arbeiderbevegelsens linje. Tvertom: Alle andre politiske krefter var i sterk tilbakegang. I dette ligger det selvsagt ikke en betingelsesløs
- 20 godkjenning av vår tids samfunn. Den demokratiske sosialisme bygger på det samfunnssyn at økonomisk, sosial og kulturell utvikling er en prosess der arbeiderbevegelsen selv har det som sin fremste oppgave å ta opp i seg de brede folkegruppers behov og synspunkter, for så å formulere kritikken og meisle den ut i konstruktive reformer. Bare på denne måten har arbeiderbevegelsen en
- 25 berettigelse. Når betydelige grupper oppfatter det slik at Arbeiderpartiets oppgave er å forvalte vårt nåværende samfunn, skjevhetene inkludert, er det i det lange løp bare gjennom vårt eget politiske arbeid vi kan formidle en annen oppfatning. I dette arbeidet inngår det som et sentralt element i selve arbeidsmåten å trekke ut de negative og positive erfaringer fra tidligere reformer.

35 Det meste av dette er selvsagt, men når jeg har brukt noen ord på det, er det fordi ikke alle deler av debatten om partiets forhold til sin fortid har vært like ryddig.

Jeg vil i det følgende ikke ta opp noen bred debatt om hva velferdsstaten egentlig er. I den videste betydning av begrepet «velferd» vil en lett kunne plassere alle de målsettinger som er viktige i arbeidet for en sosialistisk
40 samfunnsutvikling. I den mer daglige bruk av ordet «velferdsstaten» tenker vel de fleste på det som et uttrykk for et visst stadium i et lands sosiale og økonomiske utvikling. I dette stadiet har samfunnets felles organer tatt på seg så sterke forpliktelser i forhold til den enkeltes velferd at ingen skal kunne lide direkte nød eller materiell overlast. Det sier seg selv at dette har betinget en sterk
45 utbygging av offentlige fordelingsmekanismer i et økonomisk system som ellers ville ha utviklet større sosiale forskjeller enn det det nå får gjøre.

Jeg vil ikke på noen måte underkjenne betydningen av kravet om å fordele produksjonsresultatet på en rettferdig måte. Tvert om: F.eks.
50 inntektsstatistikken og utviklingen i den underbygger at dette er like viktig som før. Toppembetsmennenes inntekter sammenholdt med inntektsutviklingen for store grupper av mennesker lavest på inntektsskalaen er ikke oppbyggelig lesning. Den delen av problemet skal jeg la ligge her, fordi den antakeligvis langt på vei lar seg løse innenfor rammen av en mer restriktiv fordelingspolitikk.

55 Det mest utfordrende og interessante spørsmål i vår sammenheng er: Har Arbeiderpartiet synspunkter på målene for den menneskelige tilværelse ut over det etter hvert allment godtatte om sikring av et visst økonomisk underlag for den enkelte?

60 Det ville være sterkt oppsiktsvekkende sammenholdt med våre programmet om jeg svarte nei. Jeg er på det rene med at overfor praktisk innstilte mennesker er det ikke alltid like fengende å sitere formålsparagrafer. Men i fall det skulle være lenge siden en sist gikk gjennom partiets formålsparagraf, tillater jeg meg et lite
65 sitat:

«Det norske Arbeiderparti setter seg som mål å skape et samfunn, der det økonomiske, sosiale og kulturelle liv bygger på solidaritet og samvirke og der

70 kapitalistisk utbytting er avskaffet.

For å nå fram til dette målet, ser partiet det som sine viktigste oppgaver å vinne folket for det sosialistiske grunnsynet, samle, organisere, aktivisere og dyktiggjøre det jevne lag av folket, reise dets vilje til sjølhevding solidaritet og
75 samfunnsansvar og på demokratiets grunn vinne samfunnsmakten for det arbeidende folk.»

Og i prinsippprogrammet:

80 «Det norske Arbeiderpartis mål er et sosialistisk samfunn. Dette er et samfunn der demokratiet hersker på alle områder, der det er likestilling mellom alle mennesker og grupper, og med størst mulig frihet for enkeltmennesket så lenge det ikke skader andre.»

85 «Vi vil et samfunn med frihet. Innenfor rammen av fellesskapet skal det enkelte menneske ha frihet til selv å velge sin livsform, og til å utvikle sin egen personlighet.»

Den materielle trygghet som kjennetegner velferdsstaten er en nødvendig
90 betingelse for et slikt samfunn. Men det er ikke en tilstrekkelig betingelse.

Vårt mål er et samfunn preget av folkestyre og likestilling på alle områder. Vi tror bare dette samfunn gir vekstvilkår og utviklingsmuligheter for det enkelte menneske. Målet er ikke menneskelige potteplanter i det planøkonomiske
95 drivhus, slik enkelte ynder å framstille det. Tvert om er frihet til å velge et av de beste kjennetegn ved det samfunn vi ønsker. Men frihet til valg og muligheter til virkeliggjøring av seg selv stiller krav: kravet om aktiv motarbeidelse av udemokratiske maktkonsentrasjoner i produksjonslivet. Og kravet til like aktiv motarbeidelse av de verdier og normer som tjener til å opprettholde
100 fåmannsvelde og ulikhet.

I noen grad har det lykket enkelte å innbille flere enn godt er at dette er kamp mellom enkeltmennesket på den ene side og «formynderstaten» på den annen side. Adressen i dette arbeidet er nok langt mer presis. Det retter seg ikke mot
105 den enkelte hus- og hytteeier, men mot de store økonomiske maktkonsentrasjoner i vårt økonomiske liv.

110 Hvilket syn på mennesket er det så som mer konkret preger den demokratiske sosialismens idéer? Dette er virkelig et av de spørsmål der klassikerne i meget beskjeden grad kan være til noen rettledning.

Det er meg fjernt å forsøke å fylle ut hvite felter på kartet ved hjelp av statiske dypsindigheter om menneskenaturen. Men jeg har et syn på hvordan
115 mennesker fungerer i forhold til hverandre - og hvordan yrke, arbeid og fritid virker på den enkelte.

Ett av de goder som arbeiderbevegelsen har satt høyest, lar seg simpelthen ikke behandle av noen som helst fordelingsmekanisme. Jeg tenker på verdien av å
120 tilhøre et fellesskap, - gjøre noe, oppleve noe, mestre ting sammen med andre. Det er nesten blitt en banalitet å erklære at penger er ikke alt her i livet. Like fullt tror jeg det er viktig å ta med seg den lærdom at mennesker i isolasjon og ensomhet langt sjeldnere er i stand til å mestre hverdagsproblemer enn mennesker i fellesskap - i familien, i lokalmiljø, i bedrifter. Og det gjelder, tror
125 jeg, også problemer som tilsynelatende er av økonomisk art.

Det er en gammel sannhet i arbeiderbevegelsen at enkeltvis er vi svake, i fellesskap er vi sterke. Dette er en sannhet fordi vi sammen i sterke organisasjoner har skapt oss redskaper for å nå våre politiske mål.

130

Men det er også en sannhet fordi hver enkelt kjenner seg sterk når en har mulighet for å være med i et fellesskap. Det er viktig med fellesskapet som instrument. Men fellesskapets egenverdi er også viktig. Vi må dra politiske lærdommer av denne erkjennelse.

135

Derfor er det ikke holdbart når det i blant også innenfor arbeiderbevegelsen kommer erklæringer som f.eks. denne: Arbeiderne har felles interesse med arbeidsgiveren i å øke produksjonen, uenigheten oppstår i spørsmålet om produksjonens fordeling.

140

Aksepterer vi et slikt utgangspunkt, så har vi i virkeligheten lagt større vekt på mennesket som forbruker enn på mennesket som produsent, - som skapende individ i arbeid og fritid. Jeg drar bevisst også fritid inn, fordi vi ofte står overfor et liknende resonnement som det om produktivitet og fordeling. Ensidig vekt
145 på produktivitet og effektivt arbeidsliv skal kompenseres ved økt fritid. Slik blir fritid lett ensbetydende med rekreasjon, avslapping og konsum av fritidsgoder.

150 Når vi i kulturpolitikken legger så stor vekt på folks mulighet til egenaktivitet, så er i virkeligheten det et brudd med denne måte å tenke på.

Når vi i utkast til ny lov om arbeidsmiljø erklærer som målsetting at alle skal ha et meningsfylt arbeid, så er også det et brudd med denne måten å tenke på.

155 Arbeidslivet må ikke bare være til for å oppfylle utenforliggende mål - men det har rett til å finne en mening i seg selv. Dette betyr bl.a. at vi må føre en politikk som gir folk mulighet for å finne en identitet gjennom sitt arbeid, at man er noe gjennom det man gjør og ikke bare gjennom det man har.

160 Det borgerlige demokrati er som alle vil forstå, ikke en tilstrekkelig arbeidsramme når det gjelder å utvikle disse samlivsformene. Derfor synes jeg heller ikke det er dekkende å ordlegge seg slik vi ofte gjør når vi snakker om å utvide dette demokratiet til stadig flere områder i samfunnslivet. Vi bør heller ta sikte på å utnytte kildene til demokratiske samlivs- og samværsformer slik vi
165 finner dem i arbeiderbevegelsen selv.

Et sterkt og rikt organisasjonsliv i fagbevegelsen og de øvrige store organisasjonene i arbeiderbevegelsen utgjør det bærende fundament for demokratiframstøtene. Nettopp her ligger noe av nøkkelen til ny framgang.

170 Men det gamle krav «organisasjonsarbeidet må oppvurderes» kan bare bli virkelighet dersom organisasjonene også har reell betydning. Og med det menes ikke bare betydning i den forstand at organisasjonene er flaggbærere for bestemte standpunkter, men også at politikken formuleres i organisasjonene.

175 Det finnes knapt noen fellesnevner for det rike register av politiske virkemidler som må tas i bruk med fornyet styrke for å fremme en sosialistisk samfunnsutvikling. Men kanskje kan det være nyttig å gjøre et par viktige observasjoner: Det er ikke samfunnsorganenes eneste eller fremste oppgave å sørge for oppsvulmende offentlige budsjetter til reparasjonsutgifter i et
180 økonomisk system som skaper problemer. Tvert om er det en sentral samfunnsoppgave å organisere arbeids- og produksjonslivet slik at behovet for sosial førstehjelp blir minst mulig.

185 For det andre stilles det klare krav til innholdet og kvaliteten i den økonomiske vekst som hele vårt produksjonssystem er innrettet på. Den tid er forbi da

veksten i seg selv var et gode.

190 På felt etter felt står vi nå midt oppe i arbeidet med å føre fram betydningsfulle reformer der disse to omsynene står sentralt. Det vil føre for langt å gå inn på dem alle, men jeg vil nevne noen for å angi en viss linje i det hele.

Miljø- og ressursproblemlene.

195 - både som knapphets- og fordelingsproblem

- USAs 200 millioner bruker like mye korn som Chinas 800 millioner, Norge ikke særlig mye bedre.

200 - Energi og råvareressursene, oljen, det internasjonale klassesamfunnet, TEKNO-industriens stilling m.m. Alt dette er eksempler på hvordan ressursproblemene kan føres ned på det helt konkrete plan.

- Indre og ytre miljø.

205

- Produktloven, arbeidsmiljøloven særlig viktig som fagbevegelsens eget redskap.

210 Miljø- og ressursproblemene har aktivisert en bred opinion som vil kunne ha varig politisk verdi. For sosialister er det imidlertid klart at en økologisk betraktningsmåte må, dersom den skal få konstruktive følger, være knyttet til utviklingen av sterke virkemidler på fellesskapets hånd. Nettopp her har Arbeiderpartiet de beste muligheter for å ta opp i seg det konstruktive og kritiske i det nye og føre det fram til konkret reformpolitikk.

215

La meg videre nevne saker som gjelder likestilling:

- Likestillingsloven

220 - Familiemeldingen

- Utdanningsreformene

- Distriktpolitikken, etableringskontroll m.m.

- Industriutviklingen under folkestyre

Saker som vil bety en utbygging av vårt demokrati:

230

- Forretningsbankene

- Forsikringsselskapene

235

- Bedriftsdemokratiet

- Reformen i forvaltningen (byråkratiet herunder årets fylkestings- og kommunevalg.

240

Oljefunnene i Nordsjøen kan lett bli en oppmuntring til fornyet, men snever velstandsdebatt så å si på oljens grunn. Arbeiderbevegelsen må kjenne sin besøkelsestid og knytte de bedre økonomiske muligheter direkte til planlagte og nye reformframstøt på demokratiets og likestillingens vei. Hver enkelt reform må undergis kritisk granskning i sitt innhold og sine følger. Men la det ikke være noen tvil om at reformene i sine målsettinger skal peke ut over og bort fra de udemokratiske former som fortsatt rår grunnen i store deler av hele vårt samfunnsliv.

250

Kilde

Scheflo, Inge (red.): Demokratisk sosialistisk perspektiv. Oslo 1976, s. 105-108.

255

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/peker-dnas-politikk-ut-over-velferdsstaten>

260